

УДК 378. 316.6

© Норенко І. Ю., 2024

<https://orcid.org/0000-0003-1224-7513>

<https://doi.org/10.34142/23128046.2024.56.06>

І. Ю. Норенко

КОМПОНЕНТНО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ ПСИХОЛОГА

Актуальність дослідження зумовлена теоретичною та практичною значущістю й недостатньою розробкою у науковому дискурсі проблеми мультикультурної і соціальної толерантності психолога.

Мета статі – дослідити наукові розвідки з проблем соціальної компетентності, толерантності, мультикультурної компетентності особистості. Структурувати елементи мультикультурної і соціальної толерантності психолога.

Використано комплекс загальнонаукових методів дослідження (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, класифікація наукових джерел), що уможливило висвітлення особливостей представлення змісту і структури соціальної і мультикультурної компетентності особистості та її толерантності й надало можливість визначити структуру мультикультурної і соціальної толерантності психолога.

З'ясовано, що мультикультурна і соціальна толерантність – як особистісне утворення, професійно необхідне психологові, має дотичні змістові елементи із іншими особистісними утвореннями, спорідненими за змістом: соціальною компетентністю, особистісною і комунікативною толерантністю.

У визначенні структурних компонентів мультикультурної і соціальної толерантності психолога уваги надали трьом аспектам, актуалізація яких має результувати загальний алгоритм сформованості означеного утворення: актуалізації змісту означених понять в аспекті їхньої важливості для діяльності психолога, з огляду на що необхідності набуває звернення до наукових праць, у яких представлено зміст діяльності психолога в аспекті вирішення ним професійних завдань роботи з інтолерантністю клієнтів або з виявленнями інтолерантності у групах; виокремлення способів, методів, прийомів виявлення мультикультурної і соціальної толерантності психолога у фаховій діяльності з огляду на її конкретно означену мету; особистісні якості психолога, сформованість яких дозволить йому бути успішним у виявленні мультикультурної і соціальної толерантності.

З огляду на означене визначили структуру мультикультурної і соціальної толерантності психолога як знаннєвий, діяльнісний та особистісний компоненти. Елементами знаннєвого компонента означено знання про види інтолерантності (расизм, етноцентризм, фашизм, націоналізм, ксенофобія); про особистісні властивості особистості, схильної до інтолерантності: емоційна нестабільність, агресивність, активність у пропагуванні особистісно-значущої цінності; про культурні відмінності й соціальний склад робочого середовища; а також медіаграмотність психолога. Діяльнісний компонент містить елементи: володіння способами протидії різних виявлень інтолерантності; сформованість умінь протидії агресії; здатність протидіяти стереотипному сприйняттю дійсності; комунікативну переконливість (технічність паравербальних засобів, уміння проводити комунікативні атаки), а також соціальну компетентність. У межах особистісного компоненту означаємо сформованість якостей терпимості, емоційного інтелекту, адаптивності, емпатійності.

Ключові слова: мультикультурна толерантність, соціальна толерантність, психолог, соціальна компетентність

Norenko I. Yu. Component-structural analysis of multicultural and social tolerance of a psychologist. The relevance of the study is determined by the theoretical and practical significance and insufficient development of the problem of multicultural and social tolerance of psychologists in the scientific discourse.

The purpose of the article is to study scientific researches on the problems of social competence, tolerance, multicultural competence of the individual. To structure the elements of multicultural and social tolerance of a psychologist.

A complex of general scientific research methods (analysis, synthesis, generalization, comparison, classification of scientific sources) was used, which made it possible to highlight the peculiarities of presenting the content and structure of social and multicultural competence of the individual and his/her tolerance and provided an opportunity to define the structure of multicultural and social tolerance of the psychologist.

It has been found that multicultural and social tolerance, as a personal formation professionally necessary for a psychologist, has tangential content elements with other personal formations related in content: social competence, personal and communicative tolerance.

In defining the structural components of a psychologist's multicultural and social tolerance, attention was paid to three aspects, the actualization of which should result in a general algorithm for the formation of this entity: actualization of the content of these concepts in terms of their importance for the psychologist's activity, which makes it necessary to refer to scientific works that present the content of the psychologist's activity in terms of solving his professional tasks of working with clients' intolerance or with manifestations of intolerance in groups; allocation of ways, methods, techniques of revealing multicultural and social tolerance of a psychologist in professional activity, taking into account its specifically defined

purpose; personal qualities of a psychologist, the formation of which will allow him to be successful in revealing multicultural and social tolerance.

In view of the above, the structure of a psychologist's multicultural and social tolerance is defined as knowledge, activity and personal components. The elements of the knowledge component are knowledge about the types of intolerance (racism, ethnocentrism, fascism, nationalism, xenophobia); about the personal properties of a personality prone to intolerance: emotional instability, aggressiveness, activity in promoting personally significant values; about cultural differences and the social composition of the work environment; as well as the psychologist's media literacy. The activity component includes the following elements: mastery of ways to counteract various manifestations of intolerance; formation of skills to counteract aggression; ability to counteract stereotypical perception of reality; communicative persuasiveness (technicality of paraverbal means, ability to conduct communication attacks), as well as social competence. Within the personal component, we mean the formation of the qualities of tolerance, emotional intelligence, adaptability, and empathy.

Keywords: *multicultural tolerance, social tolerance, psychologist, social competence.*

Вступ. Мультикультурну і соціальну толерантність особистості варто розглядати в аспекті проблеми загальної соціальної компетентності людини, однак при цьому слід означити особливі корелятивні елементи означеного утворення. Якщо соціальна компетентність є явищем досить активно досліджуваним у науковому дискурсі, то мультикультурна і соціальна толерантність поки що лишається поза увагою науковців, водночас її важливість для загальної соціальної компетентності стає все більш актуальною як для сучасного суспільства, так і для окремих особистостей. За визначенням О. Гури, «основні навички соціальної компетентності полягають у здатності результативно спілкуватись у різних умовах, висловлювати та розуміти різні точки зору» (Hura, 2006, p. 8).

Я. Лукацька наголошує на здатності встановлювати певну соціальну взаємодію з урахування позицій інших особистостей (Lukatska, 2021, p. 52). Зарубіжні вчені, крім загальновизнаних змістових характеристик соціальної компетентності, як-от: прийняття соціальних цінностей, набуття навичок міжособистісної взаємодії, розвиток культурної компетентності – звертають увагу на особливості, що стосуються саме уміння усвідомлювати поруч із

собою іншу людину: «вміння регулювати особисту поведінку» (Han & Kemple, 2006), «здатність приймати критику» (Monnier, Tschöpe & Srbeny, 2016).

При цьому науковці наголошують на важливості усвідомлення соціально компетентною особистістю «основних соціальних та емоційно-когнітивних диспозицій» іншої людини, тобто прийняття факту того, що інша людина може вирізнитись власним сприйняттям ситуації, однак при цьому кожен має вміти прийняти позицію іншого. Отже, актуальність виміру мультикультурної та соціальної толерантності у загальній соціальній компетентності означаємо як важливу характеристику фахівця, що працює з людьми, зокрема психолога.

Мета та завдання. Дослідити наукові розвідки з проблем соціальної компетентності, толерантності, мультикультурної компетентності особистості. Структурувати елементи мультикультурної і соціальної толерантності психолога.

Методи дослідження. Використано комплекс загальнонаукових методів (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, класифікація наукових джерел), що уможливило висвітлення особливостей представлення змісту і структури соціальної і мультикультурної компетентності особистості та її толерантності й надало можливість означити структуру мультикультурної і соціальної толерантності психолога.

Результати. Кожне особистісне утворення, що досліджується на науковому рівні, має бути означене через систему його компонентів – з метою доказовості рівня його сформованості в особистості. Мультикультурна і соціальна толерантність – як особистісне утворення, професійно необхідне психологові, має дотичні змістові елементи із іншими особистісними утвореннями, спорідненими за змістом: соціальною компетентністю, особистісною і комунікативною толерантністю тощо. В аспекті дослідження структури мультикультурної і соціальної толерантності цінності набуло означення елементів вищеозначених утворень.

Так, представлення класичного змісту поняття «толерантність» у монографії В. Павленко орієнтує науковців на виокремлення у його структурі

тріади компонентів: когнітивного, емоційного, поведінкового, що представлені у відповідних функціях: інформаційній (сприяє фіксуванню у свідомості людини інформації про основні факти, поняття, що розкривають сутність толерантності як якості гуманної особистості); розуміння (реалізується в сприйнятті й у взаємному розумінні людиною намірів, установок, переживань, станів іншої людини); емотивній (визначає емоційне сприйняття людини, а також зміну з її допомогою власних переживань і станів); значеннєвій (обумовлює усвідомлення й прийняття толерантності як якості гуманної особистості); регулятивній (реалізується в регуляції людиною власних дій) (Pavlenko, 2014, p. 41).

Комунікативна толерантність – як індивідуально-психологічна властивість особистості, до якої належать особистісні якості (в тому числі й професійні) та ставлення (до себе, до інших, до виконуваної діяльності) у розумінні О. Романчук – структурується через елементи: саморозуміння, яке виявляється у співвіднесенні контексту спілкування з індивідуально-особистісними смислами, які визначають особливості уявлення про себе, образ «Я», установки відносно себе та інших, сприйняття себе та інших; самоконтролю, який ґрунтується на здатності до рефлексії та регуляції власної емоційної сфери; рефлексії, яка сприяє осмисленню власних комунікативних установок та визначає прагнення до побудови конструктивних відносин із собою та з іншими, що базується на застосуванні технік спілкування (Romanchuk, 2014, p. 130).

У дослідженні А. Молчанової розглядається комунікативно-педагогічна толерантність, елементами якої авторка означає рівень тривожності, щирість і товариськість у відносинах з оточенням, емоційну залученість, природність і безпосередність у поєднанні з високим рівнем інтелекту (Molchanova, 2013, p. 58).

Отже, маємо зауважити, що автори спільні у потрактуванні основних характеристик, якими означається загальний зміст толерантності як особистісної якості, що деталізується у знанні про унікальність особистості

людини, повагу до її ціннісної системи; емоційності щодо самосприйняття й сприйняття іншої особистості; регулятивності власних поведінкових реакцій у взаємодії з іншими людьми.

Визначення структурних компонентів мультикультурної і соціальної толерантності психолога потребує звернення уваги до трьох аспектів, актуалізація яких має результувати загальний алгоритм сформованості означеного утворення.

По-перше, йдеться про актуалізацію змісту означених понять в аспекті їхньої важливості для діяльності психолога, з огляду на що необхідності набуває звернення до наукових праць, у яких представлено зміст діяльності психолога в аспекті вирішення ним професійних завдань роботи з інтолерантністю клієнтів або з виявленнями інтолерантності у групах.

По-друге, очевидно важливим є виокремлення способів, методів, прийомів виявлення мультикультурної і соціальної толерантності психолога у фаховій діяльності з огляду на її конкретно означену мету.

По-третє, варто зосередитись на особистісних якостях психолога, сформованість яких дозволить йому бути успішним у виявленні мультикультурної і соціальної толерантності.

Зважаючи на означені перспективи структурування мультикультурної і соціальної толерантності психолога, можемо виокремити змістовий, діяльнісний та особистісний компоненти означеного утворення.

Змістовий компонент мультикультурної і соціальної толерантності у роботі психолога передусім розуміється через поняття інтолерантності – як проблеми, з якою працює фахівець. З огляду на це зрозумілим стає виокремлення видів інтолерантності (расизму, етноцентризму, фашизму, націоналізму, ксенофобії), кожен із яких має особливості змісту і актуалізується у соціальному середовищі з високим ризиком до виявлення означеної інтолерантності громадян. Тобто психолог має уявляти, які саме соціальні проблеми провокують конкретну інтолерантність у спільнотах, і бути готовим до роботи з конкретними запитами.

Водночас маємо розуміти, що «соціальна турбулентність» не завжди результиє проявами нетерпимості громадян, а інтолерантність виявляється лише у тому випадку, коли людина схильна до активної особистісної позиції. Саме тому для психолога важливості набувають знання про особистісні властивості особистості, схильної до інтолерантності: емоційну нестабільність, агресивність, активність у пропагуванні особистісно-значущої цінності тощо.

Частота виявлення інтолерантності у соціальному середовищі обумовлюється як його соціальним складом, так і приналежністю до конкретної культури, а отже, наголошуємо на необхідності уведення поняття «робочого соціального середовища» – як такого, що містить у собі переважання громадян конкретного соціального складу та культурної приналежності із вкрапленням громадян категорично протилежної соціально-культурної приналежності, застосовно до яких існують ризики виявлення інтолерантності.

Зважаючи на те, що у сучасному соціальному просторі надважливої ролі щодо взаєморозуміння і взаємодії набуває інформація, варто звернути увагу на знання психолога у галузі медіагігієни – як найефективнішого способу захисту від інформаційного маніпулювання свідомістю людини і, з огляду на спільність взаємодії особистостей, свідомістю цілих мас.

Медіагігієна має стати результатом опору особистості до нерозбірливого споживання інформації, наївної довіри до новин, повідомлень, розповсюджених у різних формах (текстових, відео, аудіо) та представлених у різних джерелах: соціальних мережах, особистих комунікаціях, телебаченні, друкованих продуктах тощо. Тобто уваги потребує саме вміння фільтрувати інформацію, запобігаючи інформаційного впливу.

Маємо зауважити, що інформаційний вплив – як «організоване цілеспрямоване застосування спеціальних інформаційних засобів і технологій для внесення змін у свідомість населення (корекція поведінки) та (або) інформаційно-технічну інфраструктуру об'єкта» (Ostroukhov, n. d.) – має за мету деструктивну корекцію поведінки як окремої особистості, так і має в цілому. В свою чергу, людина з деструктивною поведінкою більшою мірою

буде схильна до інтолерантності, а, отже, жертва інформаційного впливу є потенційним клієнтом психолога, оскільки її поведінка, сформована конкретним інформаційним контентом, може стати агресивно-загрозливою для оточення.

Нарівні із поняттям, що позначає процес впливу на особистість, використовують ще й концепт «маніпулювання» – як похідне від латинного *manipulus* у значеннях: “пригорща” (*manus* – «рука» та *ple* – «наповнювати») (Bryzhko & Shvets, 2007, р. 43-49). У загальному значенні «маніпуляція» розуміється як використання об’єктів із спеціальними намірами, особливою метою, як ручне управління, як рух, що здійснюється руками, ручні дії (Lukasevych, n. d.). Особливістю інформаційного маніпулювання є його прихований неочевидний характер, що на відміну від насильства, виключає агресивність, однак деформує мотиваційні процеси, оскільки складає враження у людини, що вона сама ухвалила те або інше рішення, що насправді було сформоване інформаційно-переконливим способом, внаслідок чого викривляється і деформується поняття свободи волевиявлення особистості.

Зауважуючи на негативні функції інформаційного впливу та інформаційного маніпулювання, що пливають на цілісність особистості, її власні вибори, маємо означити важливість урахування у роботі психолога способів формування медіагігієни клієнта.

У змісті *діяльничого компоненту* мультикультурної і соціальної толерантності психолога розглядаємо низку умінь та здатностей, спрямованих на володіння способами протидії різних виявлень інтолерантності; протидії агресії; протидії стереотипному сприйняттю дійсності; комунікативної переконливості (технічність паравербальних засобів, уміння проводити комунікативні атаки) та якість соціальної компетентності.

Протидія інтолерантності як явищу, що може спровокувати довготривалі і повторювані конфлікти, має здійснюватись на засадах усвідомлення цінностей іншої людини. Варто зауважити, що ми не маємо орієнтувати майбутніх психологів на відмову від власної системи цінностей на користь уподобанням

іншої людини, однак йдеться про повагу до особистості, розмежування особистісних кордонів, виявлення асертивності. Саме асертивність поведінки – як здатність відстоювати власну позицію разом із повагою до позиції іншої людини – має стати вагомим надбанням толерантного психолога.

З огляду на факт, що інтолерантні поведінкові виявлення є результатом нездатності людини опанувати власні емоції, маємо звернути увагу на формування у студентів рефлексивності емоційної сфери, осередком чого визначаємо уміння відсторонюватись від події, зосереджуватись на власному стані, відчуттях, усвідомленні нормативності поведінкових виявлень.

У процесах протидії інтолерантності важливим стає функціональна сторона особистісного самовиявлення, оскільки людина має не лише розуміти й усвідомлювати ознаки виявлення інтолерантності, але й уміти діяти в умовах означеного явища. Дієвим механізмом протидії інтолерантності визначаємо рефлексію емоційної сфери, що має стати способом усвідомлення власного стану, рівня його напруження, з огляду на ризики утворення афекту. Крім того важливості набуває і розпізнавання емоцій та їхнього напруження у реакціях іншої людини, в цілому усвідомленість емоційних станів (власних і іншої людини) дає розуміння сформованості емоційного інтелекту – утворення, необхідного для запобігання конфліктів.

Практичними засобами протидії інтолерантності визначаємо вправи на формування чуйності, емпатії, тренінги щодо формування умінь запобігання конфліктів, навичок екологічної критики (коли критикується не особистість, а ситуація або результат дії). Важливості надаємо терпимості у виявленні власних ставлень до явищ, які розпізнаються у суспільстві досить полярно: історичних персоналій і подій, а також формуванню навичок толерантного спілкування із представниками різних поколінь.

Дієвий аспект у формуванні мультикультурної і соціальної толерантності має бути представлено в аспекті протидії агресії у взаємодії з іншими людьми. Оскільки ми розуміємо, що професія психолога містить певні ризики, пов'язані із виявленням агресивності людини (клієнта), маємо готувати фахівців до

реакцій на агресивні особистісні виявлення, що можуть бути представлені передусім у мовленні. До способів протидії агресії можемо віднести етичність (екологічність) поведінки і висловлювань психолога, що становить його професійність. Так, психолог має взаємодіяти із клієнтом у межах моральних норм і правил на засадах конфіденційності, важливими стають уміння знаходити і застосовувати у мовленні евфемізми – пом'якшувальні або маскувальні слова і вислови, які використовують замість слів, котрі сприймаються як небажані, неприйнятні, вульгарні, зневажливі, образливі або табу (тут маємо зауважити ще й про табуйовані теми, особливо актуальні з огляду на традиції певних культур).

Звісно, що протидія агресії вимагає від психолога особистісної стриманості, ефективність формування якої забезпечують вправи на дихання (особливо перед відповіддю на агресивні висловлювання), фізичні вправи з пілатесу, а також йога та медитація.

З огляду на те, що одним із факторів інтолерантності людини є сприймання нею світу у стереотипних образах, протидія такій життєвій позиції має стати ще однією умовою формування мультикультурної і соціальної толерантності психолога. Для означеного завдання ефективними вважаємо вправи з розпізнавання стереотипності сприйняття конкретних видів самовираження людини (зовнішність, приналежність до субкультури), соціальних/територіальних спільнот, людини у діяльності; заходи з формування усвідомленого ставлення до ціннісної системи іншої людини, а також вправи на самопрезентацію, що дозволяє означити образ власного «Я», представити індивідуальність людини для її середовища, а, отже, – надати уявлення про бажане нею сприйняття її особистості у суспільстві.

Основним середовищем виявлення мультикультурної і соціальної толерантності психолога є його комунікативний простір, що спричиняє необхідність звернути увагу на формування комунікативної переконливості фахівця, яка має здійснюватися на засадах неагресивності. Тут варто зауважити про важливість набуття психологом якості референтності як такої, що дозволяє

чинити визначальний вплив на формування думок і суджень інших людей, а, отже, надає значущості особистості психолога для його клієнта, який може виявляти себе комунікативним супротивником.

Дієвими засобами розвитку комунікативної переконливості можуть стати вправи на комунікативну полеміку (дебати, дискусії), у ході яких удосконалюються вміння вести діалоги з різними комунікативними завданнями: переконання, спростування, опанування, підтвердження тощо. Додатковим позитивним фактором комунікативної переконливості є досконалість психолога у невербальних та паравербальних способах комунікації, до яких відносимо систему пантоміміки (жестів і рухів), тембр, інтонації, модуляції голосу, уміння розставляти акценти у голосовому повідомленні тощо.

Про соціальну компетентність як базову характеристику, що обумовлює успішну соціальну взаємодію йдеться у дослідженні Я. Лукацької, де авторка використовує поняття «соціального інтелекту» – як знання про соціум та їхнє використання у соціальних контактах (Lukatska, 2021, р. 50). У поняття «соціальна компетентність» науковці закладають різні змісти, що доповнюють кожен із них: розуміння соціальних ролей і їхнє опанування у взаємодії (Doktorovych, 2007, р. 8); самореалізацію індивіда і ступінь його соціалізованості (Shahraj, 2016, р. 40); відповідність властивостей особистості вимогам соціуму (Hlebova, 2019, р. 121), здатність ефективно реалізувати соціальні функції у межах соціальних норм (Subina, 2015, р. 73).

Узагальнюючи наукові характеристики соціальної компетентності особистості, маємо наголосити, що для діяльності психолога важливим є розуміння особливостей соціальної приналежності конкретної особистості, дотримання нею норм і правил особистого соціуму, бажання і прагнення успішно комунікувати із представниками інших соціумів.

Обговорення. Вважаємо, що творче осмислення досвіду науковців у структуруванні концепту «толерантність» та споріднених із ним понять дозволяє виокремити компоненти мультикультурної і соціальної толерантності

психолога. Ми дотримуємось думки зарубіжних науковців Х. Хан, К. Кемпл (Han & Kemple, 2006) та М. Монер, Т. Чоп, С. Србени (Monnier, Tschöpe & Srbeny, 2016) щодо основних ознак толерантності особистості: «вміння регулювати особисту поведінку», «здатність приймати критику». Саме ці наративи стали основними для визначення структурних компонентів мультикультурної та соціальної толерантності психологів.

Проблемними моментами у дослідженні означеного утворення може стати вибір методик, що мають дати уявлення про рівень його сформованості, оскільки у нашому випадку йдеться про складність змісту наукового концепту, що вміщує як мультикультурний, так і соціальний аспекти толерантності.

Висновки. Аналіз наукових джерел з проблем соціальної і мультикультурної компетентності й толерантності особистості дозволив констатувати дотичність компонентів цих утворень для мультикультурної і соціальної толерантності психолога. У структурі мультикультурної і соціальної толерантності психолога виділяємо знаннєвий, діяльнісний та особистісний компоненти. Елементами знаннєвого компонента означено знання про види інтолерантності (расизм, етноцентризм, фашизм, націоналізм, ксенофобія); про особистісні властивості особистості, схильної до інтолерантності: емоційна нестабільність, агресивність, активність у пропагуванні особистісно-значущої цінності; про культурні відмінності й соціальний склад робочого середовища; а також медіаграмотність психолога.

Діяльнісний компонент містить елементи: володіння способами протидії різним виявленням інтолерантності; сформованість умінь протидії агресії; здатність протидіяти стереотипному сприйняттю дійсності; комунікативну переконливість (технічність паравербальних засобів, вміння проводити комунікативні атаки), а також соціальну компетентність. У межах особистісного компоненту означаємо сформованість якостей терпимості, емоційного інтелекту, адаптивності, емпатійності.

ЛІТЕРАТУРА:

- Брижко В., Швець М., Цимбалюк В. Е-боротьба в інформаційних війнах та інформаційне право. К.: НДЦПІ АПрН України. 2007. 234 с.
- Бекетова, Ю. В., Кузнецова, О. Ю., Фазан, В. В. Форми і методи виховання толерантності французьких школярів. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2021. № 51. С. 23–33.
- Глебова Н. І. Специфіка соціальної компетентності фахівців водного транспорту в умовах сучасного ринку праці: дис. ... д-ра соц. наук: спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології». / Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2019. 473 с.
- Гура О. І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект: монографія. Запоріжжя: ЗІДМУ, 2006. 332 с.
- Докторович М. О. Формування соціальної компетентності старшого підлітка з неповної сім'ї: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Ін-т проблем виховання АПН України. К., 2007. 19 с.
- Лукаевич О. А., Титар Ю. В. Маніпулятивні прийоми: особливості використання у міжособистісному спілкуванні. URL: file:///C:/Users/%D0%9A%D1%81%D1%8E%D1%88%D0%B0/Downloads/pspz_2017_2_22.pdf
- Лукацька Я. С. Аналіз поняття «Соціальна компетентність особистості» в українських та зарубіжних наукових працях. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2021. № 1 (21). С. 49 – 53. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/7.pdf>
- Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога: посібник. К.: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 188 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/154284141.pdf>
- Остроухов В. До проблеми забезпечення інформаційної безпеки України. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59848/14-Ostroukhov.pdf?sequence=1>
- Павленко В. М. Психологія толерантності особистості (на матеріалі дослідження студентів): монографія. Полтава: ФОП Мирон І. А., 2014. 244 с. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6564/1/Melnichuk.pdf>
- Романчук О. М. Соціальна толерантність як фактор суспільної свідомості (Проблеми формування в сучасному ринковому середовищі). *Вища школа*, 2004. №1. С. 87- 91.
- Субіна О. О. Формування соціальної компетентності майбутніх викладачів гуманітарних спеціальностей в умовах магістратури: дис. ... канд. пед. наук / Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. Київ. 2015. 248 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/22475/Subina%20Oksana%20Oleksandrivna.pdf?sequence=1>
- Шахрай В. М. Теоретико-методичні засади формування соціальної компетентності учнів основної і старшої школи засобами театрального мистецтва: дис. ... д-ра пед. наук. К., 2016. 534 с.
- Han H. S., Kemple K. M. Components of social competence and strategies of support: considering what to teach and how. *Early Childhood Education Journal*. 2006. Vol. 34, № 3. P. 241–246.
- Monnier M., Tschöpe T., Srbeny C. et al. Occupation-specific social competences in vocational education and training (VET): the example of a technology-based assessment. *Empirical Res Voc Ed Train*, 10 (2016). URL: <https://doi.org/10.1186/s40461-016-0036-x>

REFERENCES:

- Bryzhko, V. M. & Shvets, M. Ya. (2007) E-borot'ba v informatsiynikh viynakh ta informatsiynе pravo [E-combat in information wars and information law]: monohrafiya. Kyiv: NDTSPI APtN Ukrainy, 236 s. (in Ukrainian)
- Beketova, Yu. V., Kuznetsova, O. Yu. & Fazan, V. V. (2021). Formy i metody vykhovannia tolerantnosti frantsuzkykh shkoliariv. [Forms and methods of tolerance development in french schoolchildren]. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia*. No 51. S. 23–33. (in Ukrainian).
- Hlebova, N. I. (2019) Spetsyfyka sotsialnoi kompetentnosti fakhivtsiv vodnoho transportu v umovakh suchasnoho rynku pratsi [The specificity of the social competence of water transport specialists in the conditions of the modern labor market]: dys. ... d-ra sots. nauk: spets. 22.00.04 «Spetsial'ni ta haluzevi sotsiologiyi» / Klasychnyy pryvatnyy universytet, Zaporizhzhya. 473 s. (in Ukrainian).
- Hura, O. I. (2006) Psykholoho-pedahohichna kompetentnist vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu: teoretyko-metodolohichnyy aspekt [Psychological and pedagogical competence of a teacher of a higher educational institution: theoretical and methodological aspect]: monohrafiya. Zaporizhzhya: ZIDMU. 332 s. (in Ukrainian).
- Doktorovych, M. O. (2007) Formuvannya sotsialnoi kompetentnosti starshoho pidlitka z nepovnoi simyi [Formation of social competence of an older teenager from a single-parent family]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.05 «Sotsialna pedahohika» / In-t problem vykhovannia APN Ukrainy. Kyiv. 19 s. (in Ukrainian).
- Lukasevych, O. A. & Tytar, Yu. V. (n. d.). Manipulyatyvni pryomy: osoblyvosti vykorystannya u mizhosobystisnomu spilkuvani. Retrieved from: file:///C:/Users/%D0%9A%D1%81%D1%8E%D1%88%D0%B0/Downloads/pspz_2017_2_22.pdf (in Ukrainian).
- Lukatska, Ya. S. (2021) Analiz ponyattya «Sotsialna kompetentnist osobystosti» v ukraiynskykh ta zarubizhnykh naukovykh pratsyakh [Analysis of the concept of "Social competence of the individual" in Ukrainian and foreign scientific works]. *Visnyk Universytetu imeni Al'freda Nobelya. Seriya «Pedahohika i psykholohiya». Pedahohichni nauky*. № 1 (21). S. 49 – 53. Retrieved from: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/7.pdf> (in Ukrainian).
- Molchanova, A. O. (2013) Tolerantnist yak tsinnisna osnova profesiynoi diyalnosti pedahoha [Tolerance as a valuable basis of a teacher's professional activity]: posibnyk. Kyiv: Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy. 188 s. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/154284141.pdf> (in Ukrainian).
- Ostroukhov, V. (n. d.). Do problemy zabezpechennya informatsiynoi bezpeky Ukrainy [To the problem of ensuring information security of Ukraine] Retrieved from: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59848/14-Ostroukhov.pdf?sequence=1> (in Ukrainian).
- Pavlenko, V. M. (2014) Psykholohiya tolerantnosti osobystosti (na materialy doslidzhennya studentiv) [Psychology of personality tolerance (based on student research material)]: monohrafiya. Poltava, 244 s. Retrieved from: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6564/1/Melnichuk.pdf> (in Ukrainian).
- Romanchuk, O. M. (2004) Sotsialna tolerantnist yak faktor suspilnoi svidomosti (Problemy formuvannya v suchasnomu rynkovomu seredovyschi) [Social tolerance as a factor of social consciousness (Problems of formation in the modern market environment)]. *Vyshcha shkola*. №1. S. 87- 91. (in Ukrainian).
- Subina, O. O. (2015) Formuvannya sotsialnoi kompetentnosti maybutnikh vykladachiv humanitarnykh spetsialnostey v umovakh mahistratury [Formation of social competence of future teachers of humanitarian specialties in the conditions of the master's degree]: dys. ... kand. ped. nauk / Natsionalnyy pedahohichnyy universytet im. M. P. Drahomanova. Kyiv. 248 s. Retrieved from: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/22475/Subina%20Oksana%20Oleksandrivna.pdf?sequence=1> (in Ukrainian).

- Shahraj, V. M. (2016) Teoretiko-metodichni zasadi formuvannya socialnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi i starshoi shkoly zasobamy teatralnoho mystetstva: dis... doktora ped. nauk: 13.00.05; 13.00.07 [Theoretical and methodical bases of formation of social competence of pupils of the basic and senior school by means of theatrical art]. Kyiv, 534 p. [in Ukrainian].
- Han, H. S. & Kemple, K. M. (2006). Components of social competence and strategies of support: considering what to teach and how. *Early Childhood Education Journal*. Vol. 34, № 3. P. 241-246.
- Monnier, M., Tschöpe, T., Srbeny, C. & al. (2016). Occupation-specific social competences in vocational education and training (VET): the example of a technology-based assessment. *Empirical Res Voc Ed Train*, 10. Retrieved from: <https://doi.org/10.1186/s40461-016-0036-x>

Інформація про автора:

Information about the author:

Норенко Ірина Юріївна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1224-7513>;
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, університет імені Альфреда Нобеля, вул. Січеславська Набережна, 18, м. Дніпро, Україна, 49000
e-mail: norenko.iryana@gmail.com

Norenko Iryna Yuriivna, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1224-7513>; PhD student, Alfred Nobel University, str. Sicheslavska wharf, 18, Dnipro, Ukraine, 49000
e-mail: norenko.iryana@gmail.com

Цитуйте цю статтю як: Норенко І. Ю. Компонентно-структурний аналіз мультикультурної і соціальної толерантності психолога. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2023. № 56. С. 82-96.

DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2024.56.06>

Дата надходження статті до редакції: 12.03.2024

Стаття прийнята до друку: 24.03.2024